

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Федоренка Владислава Леонідовича на дисертаційне дослідження Колодія Олексія Анатолійовича «Конституційно-правовий статус Українського народу», представленого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Народ, як суб'єкт публічних, а надалі й власне конституційних правовідносин, відомий здавна. Так, відомий французький учений-енциклопедист Л. де Жокур писав: *«Греки і римляни, які розбиралися в якості людей, надавали народові велике значення. У них народ подавав свій голос при виборах найважливіших магистратів, воєначальників, при складенні проскрипцій і влаштуванні тріумфів, при розподілі податків, укладенні миру чи війни, одним словом, у всіх справах, що стосувалися головних інтересів батьківщини»* (История в Энциклопедии Дидро и Д'Аламбера. Пер. с прим. Н.В. Ревуненковой. Под общ. ред. А.Д. Любинской. Ленинград: Изд-во «Наука», 1978. С. 81).

До того ж, у Західній Європі та в Північноамериканських колоніях народ іще у період становлення конституцій і буржуазних революцій кін. XVIII ст. стає джерелом установчої влади як для держав, так і для конституцій. Загальновідомим є референ промови Лінкольна про *«правління народу, волею народу і для народу»*.

Після утвердження перших конституцій у Франції, США і ін. державах світу доктрина Ж.-Ж. Руссо про суспільний договір «перемогла» доктрину абсолютного суверенітету Ж. Бодена, витіснивши її принципом народного суверенітету, народ отримав унормування свого статусу, у першу чергу, як носій джерело будь-якої влади у державі, в конституціях і конституційних актах.

Не стала винятком із цього правила і Конституція України, 25-ліття якої нещодавно відзначалось у нашій державі. Відповідно до ч. 1 Преамбули

В. №	4894	20	р.
18	09		
кількість аркушів:			
10			
додаток			

Основного Закону Український народ – громадяни України всіх національностей. Український народ, згідно зі ст. 5 Основного Закону, є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, і саме Українському народу належить виключне право визначати і змінювати конституційний лад України, яке не може бути узурпованим державою, її органами або посадовими особами. Народ України виступає первинним суб'єктом володарювання землею, її надрами, атмосферним повітрям, водними й іншими природними ресурсами, які знаходяться в межах території України, природними ресурсами її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони *etc.*

Безперечно, ключова роль Українського народу, як суб'єкта конституційного права, зумовила згадки про нього в усіх навчальних виданнях з конституційного права України і зарубіжних країн, конституційної компаративістики, а також у наукових розвідках з проблем установчої влади, основ конституційного ладу України, конституційних засад народовладдя та інших. З іншого боку, огляд наукових досліджень у сфері конституційного права за 30 років незалежності дозволяє зробити висновок, що спеціальних ґрунтовних монографічних досліджень присвячених конституційно-правовому статусу Українського народу до сьогодні не має.

До того ж, в існуючих на сьогодні в українській правничій науці розділах, підрозділах і положеннях, присвячених конституційно-правовому статусу Українського народу спостерігається певна еkleктичність. Розбіжність юридичного та фактичного правового статусу народу та суперечливість структури цього статусу, декларативність завдань, функцій і повноважень народу, зокрема щодо розпорядження землею, надрами тощо, а також гарантій реалізації народом свого спеціального конституційно-правового статусу, включаючи виключне право на повалення тиранії, яке залишається незмінним постулатом природного права і в ХХІ ст., відносить проблематику теорії конституційно-правового статусу до найбільш актуальних питань науки

конституційного права, а також конституційної правотворчої, правозастосовної та правосудної (юрисдикційної) практики.

Зазначене переконливо засвідчує актуальність, наукову новизну та своєчасність дисертаційного дослідження Олексія Анатолійовича Колодія на тему: «*Конституційно-правовий статус Українського народу*», представленого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Дисертант обґрунтовано, чітко і конкретно визначає мету і задачі дослідження, пов'язуючи отриманні дані з їх наступним практичним застосуванням стосовно вдосконалення розуміння та фактичного втілення конституційно-правового статусу Українського народу у правовій системі України (с. 30- 31 дисерт.). Для досягнення поставленої мети і розв'язання дослідницьких завдань О. Колодієм було сформовано чіткий і послідовний план дисертаційного дослідження.

Позитивно оцінюємо й те, що методологічною основою рецензованої, в якості офіційного опонента, дисертаційної роботи став широкий комплекс: 1) світоглядних засад; 2) філософських підходів; 3) методологічних принципів; 4) загальнонаукових; 5) спеціальних; 6) власно-правових методів. Зокрема, при формулюванні понятійно-категоріальних рядів автор застосовує необхідні категорії і прийоми формальної та діалектичної логіки. Окрім цього, виходячи із тексту дисертаційного дослідження, можна стверджувати, що О. Колодій у процесі його написання комплексно використовує діалектичний, метафізичний, герменевтичний, історичний, функціональний, синергетичний, порівняльний, соціологічний, модельний, історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний та інші методи (с. 31–34 дисерт.).

До заслуг дисертанта належить також те, що ним опрацьована і критично осмислена значна кількість конституційних законодавчих і нормативно-правових актів та наукових джерел (428 позиції).

Велике значення має наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації. У найбільш загальному вигляді вона полягає в тому, що вперше у національному конституційному праві відбувається монографічне та системне осмислення проблеми конституційно-правового статусу Українського народу з метою відпрацювання науково обґрунтованих рекомендацій для удосконалення розуміння досліджуваного статусу та практики його реалізації у політико-правовій системі України.

При цьому важливо підкреслити, що проблеми, які розглядаються дисертантом, висвітлюються ним з позиції поєднання науково-правової традиції та творчого новаторства. А отже, представлена до захисту дисертація є першою спробою у вітчизняній науці здійснити комплексне дослідження найбільш важливих закономірностей теорії та практики конституційно-правового статусу Українського народу, висвітлити та теоретично осмислити наявні та можливі проблеми його визнання, що, без сумніву, слід вважати внеском у розвиток вітчизняної науки – конституційного права.

Положення, які представляють наукову новизну дисертації О. Колодія (с. 34-47 *дисерт*), сформовані чітко, є логічними і обґрунтованими, мають науково-практичну значущість. На особливу увагу серед них заслуговують наступні.

Визначення, що Український народ – це «єдина спільнота громадян України усіх національностей, що має чітко виражену індивідуальність та власні характеристики, взаємопов'язана минулим та сучасним соціальним життям, що завдяки первинності власного самовизначення утворила суспільство, державу, право та інші соціальні інститути.

Узагальнення, що уся повнота влади в Україні має належати народові, у зв'язку з чим мають бути чітко закріплені його повноваження; влада держави та місцевого самоврядування, усіх інших соціальних суб'єктів походить від влади народу; народ передає владу державі, місцевому самоврядуванню шляхом прийняття нормативно-правових актів на референдумах, через формування представницьких органів на виборах, у зв'язку з чим вона стає легітимною;

частини 2 та 3 ст. 5 Конституції України, на відміну від «Преамбули», яка використовує термін «Український народ», передбачають термін «народ», тобто розглядають їх як тотожні.

Висновок, що міжнародні правові акти передбачають такі елементи правового статусу народів або пов'язані з ним інститути: права; свободи; обов'язки; принципи; гарантії; визначення народів; застереження щодо порушення статусу. Акти національного законодавства передбачають такі елементи конституційно-правового статусу Українського народу або пов'язані з ним інститути: права; обов'язки; принципи; гарантії; визначення Українського народу.

Положення про те, що конституційно-правовий статус Українського народу – це його правове становище, тобто місце і роль у національному суспільстві та державі, серед інших народів, закордонних суспільств і держав, міжнародних об'єднань, шляхом закріплення його правосуб'єктності, принципів, повноважень (прав та обов'язків), гарантій статусу в конституційних та інших нормативно-правових актах.

Визначення, що організаційно-легітиматійні повноваження Українського народу – це сукупність його первинних, основоположних прав та обов'язків, що закріплені за ним нормативно-правовими актами або існують об'єктивно для забезпечення спроможності створювати, реорганізовувати та ліквідовувати органи публічної влади, інші соціальні утворення, визначати їх статус та припиняти їх діяльність у разі визнання влади та її повноважень такими, що не правомірно та не справедливо реалізуються.

Пропозиція про об'єднання частини 2 ст. 13 і частини 3 ст. 41 та викласти частину 2 ст. 13 Конституції України у наступній редакції: *«Кожен для задоволення своїх потреб має право користуватися об'єктами власності Українського народу, державної та комунальної власності відповідно до закону».*

Рекомендація парламентові щодо прийняття спеціального законодавчого акта, який би регулював здійснення права власності Українським народом як виключного права Українського народу та ін.

Дисертація О. Колодія містить і низку інших висновків, положень, пропозицій і рекомендацій, які заслуговують на увагу досвідчених і починаючих учених-конституціоналістів. Для прикладу, на с. 215 дисертант обґрунтовує слушне положення наступного змісту: *«... принцип рівності у здійсненні влади Українським народом має ґрунтуватися і буде реалізовуватися тільки в разі існування та втілення принципу рівності конституційно-правових статусів націй, національних меншин, корінних народів і передусім громадян, хоча б тому, що Український народ складається із цих соціальних одиниць»*.

Зазначені та інші наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться у дисертації О. Колодія, знайшли своє повне і комплексне відображення в опублікованих дисертантом наукових працях (загалом - 32 публікації). серед яких монографія, 22 наукові статті (16 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, 6 – у наукових виданнях іноземних держав), 7 тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях, та 2 наукові праці, котрі додатково відображають результати дослідження.

Автореферат дисертації О. Колодія об'єктивно та повно розкриває зміст роботи, її основні теоретичні і практичні положення, практичні рекомендації та пропозиції.

Як відомо, цінність наукового дослідження визначається його проекцією на практику, можливістю практичного застосування. Щодо цього дисертація О. Колодія також заслуговує на високу оцінку, оскільки дисертант формулює ряд суттєвих та цікавих рекомендацій як складових процесу удосконалення конституційно-правового статусу Українського народу, що на сучасному етапі конституційно-правової реформи є надзвичайно важливим. Зокрема, практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути

використані: 1) у науковій діяльності – для подальшого опрацювання теоретичних і практичних проблем, що стосуються конституційно-правового статусу Українського народу; 2) у процесі правоутворення – для якісної підготовки, внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів, а саме: а) підготовки окремого розділу Конституції України, який має називатися «Український народ»; б) внесення змін та доповнень до Розділів I та III Конституції України, Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III; в) підготовки проектів Законів України «Про статус Українського народу», «Про місцеві референдуми», «Про народну правотворчу ініціативу» та багатьох інших; 2) у навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін: «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Міжнародне право», «Порівняльне правознавство», а також під час написання підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів.

Продуманою і логічно довершеною є структура роботи, яка складається із титульного аркуша, анотацій, змісту, вступу, п'яти розділів, що включають чотирнадцять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Виклад матеріалу підпорядкованій темі, щоправда, деколи автор намагається охопити якомога більше наукових проблем і виходить за межі того, що передбачено у заголовку. Однак це, одночасно, свідчить про те що, у розпорядженні дисертанта, в його «резерві», значно більше матеріалу, ніж цього вимагає конкретне питання.

Загалом дисертаційне дослідження по обраній темі О. Колодій здійснив на передовій методологічній основі, достатніх даних конституційного права, на базі глибокого аналізу законодавства і аргументованої полеміки. В роботі вносяться, такі, що заслуговують на увагу, пропозиції по удосконаленню конституційно-правового статусу Українського народу у процесі формування громадянського суспільства та правової держави в Україні. Дисертація написана зрозумілою мовою і, безсумнівно, викличе інтерес як вчених, так і практичних працівників.

Разом із тим, дисертаційне дослідження О. Колодія містить і низку дискусійних і суперечливих висновків, положень і пропозицій, які потребують свого додаткового роз'яснення під час публічного захисту.

1. Нами зазначалось попередньо, що О. Колодій запропонував власне обґрунтування категорії «Український народ». На думку дисертанта, це «єдина спільнота громадян України усіх національностей, що має чітко виражену індивідуальність та власні характеристики, взаємопов'язана минулим та сучасним соціальним життям, що завдяки первинності власного самовизначення утворила суспільство, державу, право та інші соціальні інститути - визначення та ознаки конституційно-правового статусу Українського народу» (с. 34, 61-62, 109, 124, 430 дисерт.).

Оскільки наведена категорія є однією з основних у дисертації О. Колодія, хотілось би отримати роз'яснення щодо: а) «... індивідуальності та власних характеристик» Українського народу; б) утворення народом суспільства.

2. У підрозділі 2.2 свого дисертаційного дослідження О. Колодій, не відносить до елементів конституційно-правового статусу Українського народу: 1) статусні правові норми; 2) громадянство; 3) правовідносини, у яких суб'єктом виступає Український народ. У цілому погоджуючись із його аргументами на користь зазначеної точки зору хотілося б зазначити, що відповідно до змісту Преамбули Конституції України, «... *Український народ – громадяни України усіх національностей*» і ця теза цитується у всіх визначеннях Українського народу, які наводяться самим здобувачем у підрозділі 1.1 роботи.

Враховуючи викладене вбачаємо за необхідне з'ясувати думку О. Колодія із зазначеного питання, оскільки його точка зору не співпадає із цитованим положенням Преамбули Конституції України.

3. У підрозділі 2.3. «Сутність конституційно-правового статусу Українського народу» дисертації О. Колодій виокремлює наступні функції конституційно-правового статусу Українського народу: загальноцивілізаційну; суспільствоутворюючу; державоутворюючу; соціально-регулятивно-охоронну.

Разом із тим, номенклатура функцій конституційного статусу Українського народу може бути продовжена далі. Зокрема, з огляду на зміст розділу III Конституції України, слід виокремити правотворчу функцію Українського народу, яку він безпосередньо реалізовує через всеукраїнський референдум. Враховуючи, що Український народ об'єднує в своєму складі громадян всіх національностей, можна також стверджувати про наявність у нього функції етнонаціонального розвитку. Говорячи безпосередньо про конституційно-правовий статус народу, очевидно, можна виокремлювати його інтегративну функцію в межах системи конституційно-правових відносин.

У цьому контексті хотілось би з'ясувати думку дисертанта щодо існування інших, окрім виділених і систематизованих ним, функцій конституційно-правового статусу Українського народу. А також уявити питання про схожість, тотожність чи відмінність категорій «функція Українського народу» та «функція конституційно-правового статусу Українського народу»

4. У підрозділі 5.1 свого дисертаційного дослідження О. Колодій до загальносоціальних політичних гарантій конституційно-правового статусу Українського народу відносить, такі, що ефективно функціонують, народний суверенітет, демократію, народовладдя, плюралізм, гуманізм.

Не заперечуючи проти їх виокремлення, погоджуючись із тим, що це дійсно найбільш важливі для реалізації конституційно-правового статусу Українського народу умови, усе ж хотілося б наголосити, що їх перелік може бути подовжений і розширений такими гарантіями, як: конституціоналізм, верховенство права, правова держава, конституційна держава *etc.* Наявність відповідних політико-правових цінностей і, одночасно, конституційних режимів у державі є важливою гарантією усталеності та дієвості конституційно-правового статусу людини.

Наведені попередньо зауваження до дисертаційної роботи О. Колодія не спростовують його загальну позитивну оцінку та значення для розвитку конституційно-правової науки.

Отже, є всі підстави зробити висновок про відповідність представленої дисертації вимогам, які пред'являються Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових робіт. Так дисертаційне дослідження Колодія Олексія Анатолійовича за своїм змістом і формою повністю відповідає вимогам, встановленим у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження йому на основі публічного захисту наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України,

директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності

Міністерства юстиції України

Владислав ФЕДОРЕНКО

Спеціаліст з питань кадрової роботи	
підпис	П.І.П.